

Central European
Digital Media
Observatory

“První vakcína proti rakovině” a jeden z nejčastějších cílů misinformačních kampaní v oblasti biomedicíny

Coffee Beans

Prof. RNDr. Vanda Bošíková, Ph.D.

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova

Prof. RNDr. Aleš Macela, DrSc.

Fakulta vojenského zdravotnictví, Univerzita obrany

Lidské papilomaviry představují v současné době nejběžnější pohlavně přenášenou infekci. Určité kmeny lidských papilomavirů (HPV) jsou zodpovědné za více než 90 % případů rakoviny děložního čípku, 70 % případů rakoviny pochvy a vulvy a 60 % případů rakoviny penisu a orofaryngu. Karcinom děložního hrdla je z pohledu celosvětových statistik druhým nejčastějším onkologickým onemocněním žen ve věku do 45 let. Více než 85 % záchytů je v současné době hlášeno z rozvojových zemí. Vakcíny proti HPV představují zcela zásadní pokrok v prevenci těchto nádorových onemocnění.

Bohužel, bezpečnost a účinnost vakcín obecně, stejně jako HPV vakcín konkrétně, se stala terčem mnoha misinformačních útoků a kampaní vedených na sociálních sítích. Na prvním místě je v tomto směru zneužívána populární platforma sociálních médií Instagram, která je významným zdrojem zdravotnických misinformací. Hned druhé místo za ní zaujímá Twitter. Jen ve Spojených státech tyto platformy používá více než 65 % dospělých ve věku 30-49 let, což odpovídá klíčové demografické skupině rodičů, kteří mají pravděpodobně děti způsobilé pro očkování proti HPV (9-14 let). Nejčastěji je zde napadána bezpečnost a také účinnost v současné době dostupných očkovacích látek. V České republice je účinná vakcína proti HPV dostupná již od roku 2006.

V naší populaci se vyskytuje velmi špatná informovanost o vakcinaci proti tomuto onemocnění, spojená opětovně s velkým množstvím misinformací. Vzhledem k tomu, že očkování proti HPV není povinné, je pokrytí touto vakcínou žalostně nízké, a to i navzdory tomu, že vakcína má potenciál ochránit proti zhoubnému bujení.

Mezi nejčastější mýty v českém prostředí o vakcínách proti HPV patří, že:

- ... nebylo prokázáno, že HPV vakcína zabraňuje rakovině děložního čípku;
- ... stěry z děložního čípku jsou dostatečné k prevenci rakoviny děložního čípku;
- ... vakcíny nejsou bezpečné a nejsou dostatečně testovány;
- ... vakcíny jsou zbytečné, protože u většiny lidí si dokáže imunitní systém s nemocí poradit a nemoc u nich nepropukne;
- ... doporučovaný věk pro očkování je příliš nízký.

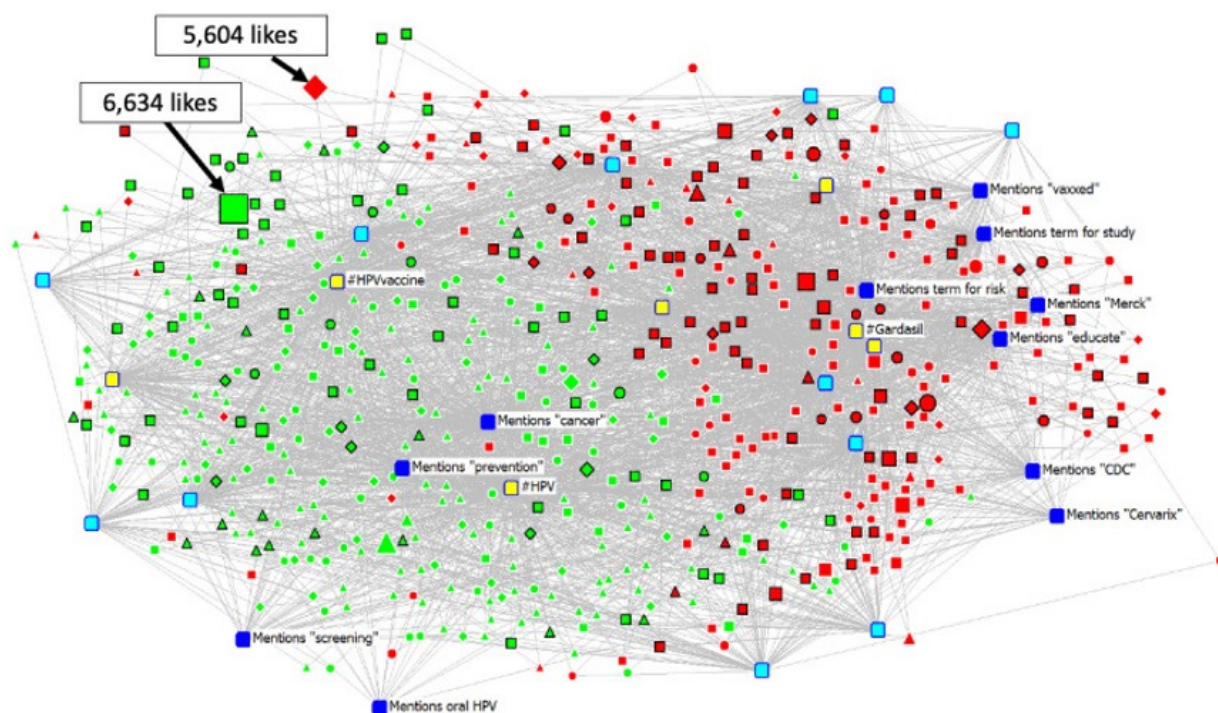
Zdravotní misinformace na sociálních sítích jsou velmi různorodé, velmi často se silným emočním podtextem. Antivakcinační skupiny šíří misinformace bez předložení důkazů, používají smyšlené kazuistiky k emočnímu zasažení společnosti a šíří podněty k nedůvěře v informace od zdravotníků a oficiálních zdrojů, často s odkazem na ekonomický přínos léčiv či vakcín pro výrobce (obrázek č. 1 a č. 2).

Analýza provedená pomocí softwaru Netlytic se zabývala veřejně dostupnými anglicky psanými příspěvky na Instagramu sesbíranými během dubna až prosince 2018. Bylo vybráno 16 607 textů obsahujících hashtagy #HPV, #HPVvaccine nebo #Gardasil. Obsahová analýza relevantních příspěvků

ukázala několik misinformačních rovin, které se soustředí převážně na tvrzení o nefunkčnosti vakcín, jejich nebezpečnosti a komplikacích po očkování.

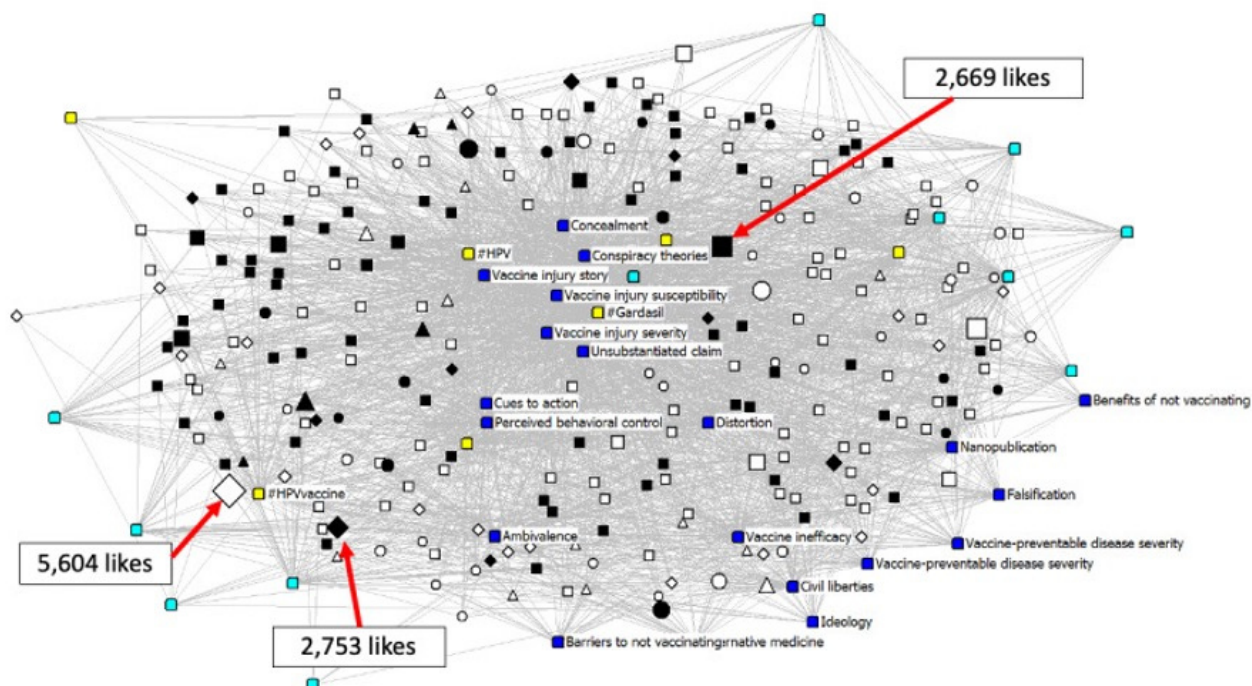
Tyto misinformace jsou velkou hrozbou pro veřejné zdraví a obecně pro medicínu jako celek. Řešení misinformací na sociálních sítích vyžaduje proaktivní přístup včetně kultivace schopnosti porozumění textům a kritického myšlení. Mezi další doporučení, jak se lze antivakcinačnímu hnutí bránit, patří mimo jiné i vytváření oficiálních účtů zdravotnických organizací na sociálních sítích, úprava algoritmu pro vyhledávání oficiálních informací z validních zdrojů, zobrazení validních zdrojů při vyhledávání na prvním místě a hlavně systematické vzdělávání lidí v hledání validních zdrojů.

Právě na povznesení úrovně vzdělanosti v oblasti ochrany zdraví závisí schopnost čelit misinformacím. Na západních univerzitách i středních školách se postupně rozšiřuje kurikulum výuky zaměřené na rozvoj schopnosti studentů validně rozlišovat mezi informacemi a misinformacemi. V rámci toho je jednou ze základních strategií doporučení používat při komunikaci se studenty přímá a stručná vysvětlení faktů, párování vědeckých faktů s příběhy či posílení kladného přístupu k vakcinacím. Pozitivní ohlas by mohlo mít i zvýšení počtu kladných reklam o vakcínách. Obecně je však potřebné pokusit se u laické veřejnosti zvýšit respekt vůči vědecké práci. Na tom musí pracovat i vědečtí pracovníci sami.

Obrázek č. 1: Sítová analýza celkem 580 příspěvků na sociálních sítích, obsahující hesla #Gardasil, #HPVvaccine, #HPV. Centrem antivakcinačních názorů zaměřených na rizika očkování byl pojem #Gardasil, zatímco hesla #HPVvaccine a #HPV byly centrem mnohem četnějších provakcinačních příspěvků soustředěných na problematiku prevence nádorového bujení. Antivakcinační příspěvky obsahovaly mnohem více uzlů s černým okrajem, což značí, že příspěvek byl osobním vyprávěním, na rozdíl od informací/zdrojů s bílým okrajem (viz vysvětlivky). Velikost příspěvků byla úměrná počtu obdržených „lajků“ - nejvíce „lajkovaný“ příspěvek (6634 lajků) byl pozitivní osobní narativní příspěvek, vytvořený osobou mimo zdravotnictví.

Vysvětlivky: Kruh – příspěvek byl napsán skupinou mimo zdravotnické profese, čtverec – příspěvek pochází od jednotlivce mimo zdravotnické profese, trojúhelník – příspěvek od skupiny zdravotnických profesionálů, diamant – příspěvek od zdravotnického profesionála, jednotlivce. Černý okraj uzlu značí osobní vyprávění, bílý okraj představuje klasicky podané ozdrojované informace. Červená barva značí antivakcinační obsah příspěvku, zelená naopak pozitivní přístup k vakcinaci a vakcínám. Světle modrá barva vystihuje coby zdroj příspěvku shromážděné z obrázků na sociálních sítích, tmavě modrá barva čerpá data z textů titulků a žlutá zastupuje prvky sociálních médií. Velikost uzlů se odvíjí od počtu příspěvků.

Obr. č. 2: Vizualizace sítě proti očkování na základě analýzy celkem 256 příspěvků. V centru sítě stojí zatajování informací, nepodložená tvrzení a příběhy o poškozování lidského organismu podanými vakcínami, zatímco zkruslování, falzifikace a ambivalence stojí více na okraji. Stejně tak stály v centru sítě příspěvky dotýkající se konspiračních teorií a neúčinnosti očkování, zatímco příspěvky k debatám o očkování, ideologii, alternativní medicíně a občanským svobodám zůstaly na periferii. Prvky sociálních médií (žlutě), jako je používání hashtagů, odkazů a zmiňování jiných uživatelů, se také nacházely v centru sítě. Příspěvky s informacemi/zdroji (bíle) se shlukovaly kolem domén misinformací, včetně falšování, zatímco příspěvky s osobním vyprávěním (černě) se shlukovaly kolem různých domén misinformací, včetně zatajování a konspiračních teorií. Barevné a tvarové kódy jsou identické s obrázkem č. 1. (Massey, PM et al., Dimensions of Misinformation About the HPV Vaccine on Instagram: Content and Network Analysis of Social Media Characteristics, J Med Internet Res. 2020 Dec; 22(12): e21451).

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN
OBNOVY